

Podrobný popis východisek strategie

Údaje o protiprávním jednání a formách jeho řešení

Odsouzené osoby

Soudy ČR bylo v roce 2006 pravomocně odsouzeno 69 379 osob (nárůst oproti roku 2005 o 1 818 odsouzených). Nejčastěji byly ukládány tresty odnětí svobody s podmíněným odkladem (55,7 %). Tresty odnětí svobody nepodmíněné byly uloženy ve 14,4 % případů, trest obecně prospěšných prací byl uložen 17,1 % a samostatný peněžitý trest byl uložen 3,8 % odsouzených. Nepodmíněné tresty odnětí svobody byly nejčastěji ukládány ve výměře do jednoho roku (66,4 % z uložených nepodmíněných trestů) a dále ve výměře od jednoho roku do pěti let 3 124 osobám (31,3 %).

Pachatelé trestné činnosti

Podíl dětí ve věku do 15 let na celkovém počtu pachatelů **stagnoval** na 2,5 %, **stejně tak i podíl mladistvých ve věku od 15 do 18 let** na 4,7 %. Ve struktuře objasněných trestných činů převažují u dětí i u mladistvých majetkové trestné činy. Mladiství se dopouštějí zejména krádeží všeho druhu a loupeží. U dětí jednoznačně vedou krádeže kapesní. Dlouhodobý pokles podílu mládeže na páchaní trestné činnosti lze spatřovat v poklesu podílu dětí a mladistvých v populaci a také v dekriminlizaci majetkových trestných činů, ke které došlo v roce 2002, kdy vešla v platnost novelizace ustanovení § 89 odst.11 trestního zákona ohledně zvýšení výše škody nikoli nepatrné na 5 000,- Kč. Celkem bylo odsouzeno 2 772 mladistvých osob (3,99 %).

Mladistvým byla ukládána převážně trestní opatření odnětí svobody s podmíněným odkladem (123 osobám), obecně prospěšné práce (62 osobám). Nepodmíněných trestních opatření bylo v roce 2006 uloženo 8. **V případě 668 mladistvých bylo upuštěno od potrestání.**

Oběti trestné činnosti¹

Jediným a ne zcela kompletním zdrojem informací o obětech trestné činnosti je Evidenčně statistický systém kriminality vedený Policií ČR. **Počet obětí se snížil** na 49 940

¹ Obětí trestné činnosti jsou občané, kteří se v souvislosti s páchanou trestnou činností stanou objektem přímého útoku pachatele, ať již konkrétním fyzickým napadením nebo formou majetkové nebo jiné újmy.

(pokles o 1 833), **snížil se i počet dětských obětí**. Nejčastěji jsou děti (věk 0-15) obětí násilných trestných činů a mravnostních trestných činů, mladiství (věk 15-18) jsou předmětem útoku pachatelů majetkové a násilné kriminality. Nejčastěji jsou osoby do 18 let obětí kapesních krádeží a loupeže. U obětí nad 18 let převládají trestné činy krádeže, úmyslného ublížení na zdraví a loupeže.

Z hlediska pohlaví je počet obětí vyrovnaný. Mírně převažují oběti muži (53,3 %) nad ženami (46,7 %). Muži jsou častějšími oběťmi vražd, loupeže a úmyslného ublížení na zdraví. Ženy naopak oběťmi vyhrožování, omezování osobní svobody, týrání, znásilnění a pohlavního zneužívání.

Zvýšená pozornost je věnována některým specifickým skupinám obětí latentních typů kriminality – domácího násilí. Policie ČR zjistila 164 (-38) trestných činů týrání svěřené osoby podle § 215 tr. zákona a 532 (-14) trestných činů týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 215a) tr. zákona.

Zkrácené přípravné řízení

Z hlediska preventivního působení na pachatele je jedním z předpokladů omezení recidivy rychlost reakce práva a včasná náprava. Pro tuto oblast existuje možnost využití zkráceného přípravného řízení podle § 179a a násl. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Ve zkráceném přípravném řízení bylo v roce 2006 sděleno podezření v 29 869 případech, tj. u 22,7 % objasněných trestných činů. Jedná se o nárůst o 36,8 %. Policie ČR zkráceného přípravného řízení využila nejvíce u trestných činů maření výkonu úředního rozhodnutí, opilství, výtržnictví, krádeží, neoprávněného užívání cizí věci, porušování domovní svobody, násilí a vyhrožování proti skupině obyvatel.

Obchodování s lidmi

V roce 2006 bylo zjištěno celkem 16 trestných činů obchodování s lidmi (§ 232a trestního zákona), objasněno bylo 13 případů. Pro tyto činy bylo stíháno celkem 11 osob. Obchodováním s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování a organizováním prostituce se zabývají zejména ruskojazyčné a bulharské skupiny organizovaného zločinu, které působí po celé České republice, zejména pak v severních a západních Čechách (při hranici se SRN), na jižní Moravě (při hranicích s Rakouskem) a v Praze. Zvyšuje se podíl pachatelů vietnamské a čínské národnosti, na vnitrostátním obchodu s lidmi se pak významně podílejí občané ČR romské národnosti.

Postoj veřejnosti k bezpečnosti a k prevenci kriminality

Výzkum veřejného mínění Spokojenost občanů s prací Policie ČR (STEM/MARK, a.s. 2004)

Pocity ohrožení a nebezpečí jsou významně spojeny s velikostí místa bydliště a nejvyšších hodnot dosahují ve velkoměstech (nejvíce v Praze); s různou mírou intenzity je pocítují více než dvě třetiny občanů.

Za **nejvíce problémová místa** z hlediska pocitu bezpečí označují občané **okolí hospod, heren, nočních klubů a diskoték**. Na druhém místě jsou nejvíce obávaná **neosvětlená a málo frekventovaná místa**. Mezi **trestné činy znepokojující veřejnost** patří vandalství, kapesní krádeže, vloupání do bytu, domu, chalupy a vloupání do auta (obávají se jich zhruba 2/3 občanů). **Fyzického násilí** v různých formách **se obává téměř polovina občanů**.

Občané mají vysoký **zájem o informace o preventivních opatřeních policie a jejich záměrech a plánech do budoucna** (zájem okolo 70 %). Pokud by Policie ČR pořádala pravidelná informativní setkávání s občany, velký zájem by o ně měla třetina dotázaných. Více než 2/3 občanů považují Policii ČR za partnera, na kterého se mohou s důvěrou obrátit.

Občané ČR si většinou uvědomují, že policie nemůže sama zabezpečit prevenci trestné činnosti, a že aktivní roli v prevenci zločinu musí sehrávat samotný občan. **Tři čtvrtiny lidí sdílejí názor, že o jejich bezpečnost a o bezpečnost jejich majetku by se měli rovnoměrně starat sami občané, policie a místní samospráva**. O své bezpečí i svůj majetek se Češi starají poměrně aktivně - pouze 7 % z nich dosud v tomto směru nepodniklo žádné kroky. Občané projevují i jistou dávku občanské odpovědnosti a jsou ochotni spolupracovat s Policií ČR při objasňování trestné činnosti. Ochota informovat Policii ČR o trestném činu se mezi občany pohybuje na úrovni 93 %.

Více než polovina lidí však považuje za nedostatečnou prevenci v oblasti zamezování pouliční kriminalitě a kriminalitě mládeže a také v oblasti potírání prostituce.

Nejčastějším názorem na zvýšení bezpečí v místě bydliště je **posílit pěší hlídky policistů společně s autohlídkami**. Tři čtvrtiny občanů považují **kamerový monitorovací systém za velice užitečný pro zvyšování bezpečnosti**, přičemž nemají obavy z narušování soukromí.

Preventivní aktivity v názorech obyvatel měst (IKSP pro RVPPK, 2004)

Oblast zvýšení bezpečnosti a prevence kriminality byla druhou nejčastěji zmiňovanou prioritou k řešení problémů ve městech (na prvním místě byla uváděna problematika nezaměstnanosti).

Z hlediska druhu trestné činnosti panuje největší **nespokojenost** mezi občany **s krádežemi**.

Obyvatelé zkoumaných měst považují za neúčinnější ty aktivity, které se snaží naplnit volný čas mládeže. Respondenti zdůrazňují také důležitost posílení počtu policistů v ulicích.

Celkově lze říci, že **občané se v zásadě ztotožňují s metodami, které byly v rámci preventivních programů na místní úrovni aplikovány v minulosti**. I v případě těch „nejméně“ podporovaných preventivních opatření dosahuje jejich podpora ze strany občanů téměř 60%.

Občané o kriminalitě a prevenci (IKSP pro RVPPK, 2006)

Převážná část respondentů spatřuje **zdroj delikventního chování** lidí především v jejich **špatné výchově**. Za hlavní pachatele trestných činů v ČR považují Romy (43 % odpovědí). Téměř každý třetí dotázaný pak kriminální chování spojuje s cizinci, přistěhovalci či uprchlíky, více než každý čtvrtý s nějakým typem závislosti.

Činnost orgánů, jejichž úkolem je zajišťovat bezpečnost a pořádek a nalézat spravedlivá řešení, **hodnotí občané jako průměrnou**. Městská policie je, jako již tradičně, hodnocena hůře než Policie ČR. Nejhůře lidé vnímají činnost soudů - trestních senátů. Úroveň komunikace s veřejností ze strany policie označuje něco málo přes polovinu respondentů (52 %) za střední a bezmála druhá polovina (43 %) ji vnímá jako nízkou; jako vysokou pouhá 3 %.

Polovina občanů se domnívá, že **občané nepomáhají** aktivně policii při odhalování trestné činnosti a více než polovina (56 %), že nepomáhají při předcházení trestné činnosti.

Zodpovědnost za ochranu majetku (konkrétně bytu a auta) **spočívá na samotných občanech** (85 %, resp. 76 %). Odpovědnost za ochranu proti kapsářům a především za ochranu před přepadením na ulici je už ve větší míře chápána také jako odpovědnost státu. I přes výše uvedené názory téměř dvě třetiny dotázaných neuskutečnily v posledních dvou letech žádná nová bezpečnostní opatření.

Preventivní přístup v potírání delikvence **preferuje 53 % respondentů**, represivní (důsledné trestání a odstrašení, citelnější tresty) volí 45 %. Mezi preventivními opatřeními občané preferují podporu snižování nezaměstnanosti (57 %), zvýšení počtu policistů v ulicích (45 %) a zavedení většího množství bezpečnostních kamer do ulic (31 %).

Vzkazy odborníkům, zabývajícím se u nás profesionálně prevencí kriminality a bezpečností občanů, obsahovaly nejčastěji požadavky:

- zodpovědné osoby mají zvýšit své úsilí a přistupovat ke své práci odpovědněji a s větším nasazením;
- policisté by se měli častěji objevovat přímo v ulicích a navštěvovat riziková místa;
- věnovat se přednostně práci s dětmi a mládeží;
- zpřísnit tresty a výkon trestu odnětí svobody;
- bojovat s korupcí;
- více spolupracovat a komunikovat s veřejností.

Občané se nejvíce obávají následujících trestných činů: vloupání do bytu, kapesní krádeže, krádež auta, vandalismus, loupežné přepadení. Na opačném konci tohoto žebříčku nacházíme terorismus, organizovaný zločin, znásilnění (díky disproporčnosti názorů mužů a žen) a vydírání.

Jedna čtvrtina respondentů prohlásila, že by se v případě budoucí **viktimizace** obrátili na nějakou organizaci, která se zabývá pomocí obětem. Více než třetina „určitě“ nebo „spíše“ rozhodnutých však neví, jakou organizaci by mohli vyhledat. Další třetina by odbornou pomoc hledala u policie; velmi nízké je zastoupení sociálních služeb v rámci obce.

Nejčastějším **zprostředkovatelem informací** o kriminalitě (pro všechny věkové skupiny) je podle očekávání televize. Druhou příčku získal tisk; jeho obliba roste s věkem.

Výzkumná expertní zjištění

Institut dohledu u podmíněného propuštění (IKSP, 2004)

Probační úředníci hodnotili v působišti svého střediska podmínky pro realizaci výkonu **přiměřených povinností a omezení**. Jako nejlepší hodnotili podmínky pro léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením, i když je nezbytné konstatovat, že tyto podmínky jsou hodnoceny na škále pouze jako průměrné. **Jako nejhorší jsou hodnoceny podmínky pro plnění programu sociálního výcviku.**

Probační úředníci podle svých zkušeností označili za největší překážky resocializace:

- nezaměstnanost odsouzených a obtížný způsob nalézání zaměstnání;
- návrat do závadného prostředí a opětovné páchaní trestné činnosti;
- neochota změnit styl života, nedostatek motivace k resocializaci;
- ztráta bydliště, rodinného a sociálního zázemí;
- neexistence sociálních a resocializačních programů, nedostatek spolupracujících institucí;
- finanční problémy - dluhy za náklady z výkonu trestu, dluhy za náklady trestního řízení, neschopnost platit náhradu škody poškozenému.

Dále byli dotazováni sociální pracovníci Vězeňské služby ČR, kteří za neaktivnější nestátní subjekty napomáhající při naplňování účelu trestu označili církve. Působení církví při práci s bývalými či současnými vězni je z pohledu sociálních pracovníků nejrozsáhlejší i nejprospěšnější.

Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí (IKSP, 2004)

Motivaci mladistvých k páčání trestné činnosti je možné z materiálů státních zastupitelství a soudů vysledovat pouze se značnou rezervou. Nejčastěji je konstatován zjištný motiv bez dalšího rozboru (a mnohdy tomu tak skutečně je). Z některých indicií lze však usuzovat i na další motivační faktory, jako je např. **malé právní vědomí mladých pachatelů** spojené s malou důvěrou v legální prostředky prosazení práva, snaha potrestat nejrůzněji definované (domnělé či skutečné) asociality oběti, msta či závist, zvláště pocit majetkové nerovnosti, neschopnost odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu či se jich vzdát úplně.

Jednu z nejdůležitějších motivací trestné činnosti však můžeme hledat i v nudě a nestrukturovaném volném čase pachatelů a jejich potřebě se odreagovat a prožít něco dobrodružného nebo vzrušujícího. Někdy se trestná činnost jeví jako pokus o nevhodnou kratochvíli a únik z problému všednosti. Zde je třeba hledat i nezanedbatelný vliv zneužívání alkoholu a nealkoholových drog.

Velkou roli v podmínkách vhodných pro delikvenci mladistvých pachatelů sehrává též zjevný **výchovný deficit** - výchova, která nezvládla osobnostní impulzivitu pachatele, způsobila jeho citovou deprivaci a zanedbala rozumovou kultivaci. Značný vliv má prokazatelně nestabilní rodinné zázemí a častá kriminální infekce v blízkém okolí dětí.

Světové strategie prevence kriminality²

Mezi osvědčené světové strategie, které využívá Strategie ČR lze zařadit:

- zaměření na kriminalitu specifických, zranitelných a ve zvýšené míře ohrožených cílových skupin (Argentina - Program Zranitelné komunity);
- kombinaci národního a lokálního přístupu k předcházení specifickým druhům trestné činnosti (Austrálie - Národní strategie proti vloupání);
- poradenství, informování občanů a zapojení týmu realizátorů včetně komerční sféry (Belgie - Boj proti vloupání prostřednictvím technické prevence);
- vzdělávání týmu odborníků, vytváření odborných pracovních skupin, podpora socializačních a motivačních programů (Brazílie - Zůstat naživu);
- spolupráci státní a obecní policie, aktivní zapojení občanů (dobrovolníků) do preventivních aktivit (Brazílie - Politika veřejné bezpečnosti, Estonsko – Estonské sousedské hlídky);
- podporu výměny dobrých zkušeností a osvědčených postupů a kooperace více měst (Brazílie - Metropolitní fórum o veřejné bezpečnosti);
- důraz na pozitivní změnu prostoru pro život a bydlení (Anglie a Wales - Strategie obnovy městských čtvrtí, Program pro bezpečnější čtvrti, Finsko - Kmotři Medvědího parku: změna městského parku na životní prostor pro občany);
- využití výzkumu veřejného mínění pro identifikaci problémových míst a jeho opakování po uskutečněných opatřeních (Peru – místní Výbory pro občanskou bezpečnost, komunální prevence kriminality);
- orientaci práce policie na občana a potřeby komunity, zapojování policie jako partnera do řešení problémů (Filipíny - Systém policejní činnosti zaměřený na komunitu);
- programy restorativní justice zaměřené zejména na mladistvé pachatele, jedná se zejména o mediaci mezi pachatelem a obětí a rodinné skupinové konference.

² Čerpáno z publikace IKSP (2006) Prevence městské kriminality a ohrožená mládež; Přehled slibných strategií a programů z celého světa. Připraveno pro 11. Kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justice, Bangkok 2005.